

SZÖVEG –
NÉMETH ZSÓFIA, SZÓNYI LÍDIA pszichológusok

SOROZAT –
EGY TÖRTÉNET, SOK KÉRDÉS

SAKK-MATT AFRIKÁBÓL

Az élet valószínűleg a legösszetettebb és legkiszámíthatatlanabb stratégiai játék, amit valaha is játszottunk. Végtelen számú út és lehetőség áll előttünk, mégis olykor mintha be lennénk skatulyázva, rá lennénk állítva egy olyan ösvényre, amiről nehéz, veszélyes vagy éppen majdnem lehetetlenség letérni. Bizonyos esetekben olyan, mintha Isten tenyerén élnénk tökéletes biztonságban, máskor pedig úgy érezhetjük, nemcsak a hátát, de még az árnyékát is elfordította tőlünk. Ezekben a nehéz helyzetekben két dolgot tehetünk: hagyjuk, hogy megtörtjenek minket, vagy eldöntjük, hogy „...nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra; mert a láthatók ideig valók, a láthatatlanok pedig örökkévalók.”

◆ A TÖRTÉNET

A „Katwe királynője” című film forgatókönyve nem egy íróasztal mögött ülve pattant ki valakinek a fejből, hanem az élet írta: Phiona Mutesi élettörténetén alapszik. A kilencéves kislány édesanyjával és testvéreivel Uganda fővárosában, Kampalában él az egyik nyomornegyedben. Édesapjuk meghalt, így közös erővel, napról napra élve próbálnak meg túljutni a nehézségeken, a szegénységen, magán az életen. Szűkösek a lehetőségeik, zöltséget árulnak a piacon, illetve az utcákon, s bár pénzük nem sok, a tető a fejük felett bizonytalan, de tartásuk és büszkeségük töretlen. Phiona egy nap kikémeleli, hova jár állandóan az öccse, így kerül kapcsolatba Robert Katende misszionáriussal, aki sakkozni tanítja a környékbeli gyerekeket. Hamar kiderül, hogy bár Phiona sem írni, sem olvasni nem tud, mégis különleges tehetsége van ehhez a játékhoz, s nagyon hamar kimagaslóan a legjobb játékosává válik a társai között. Edzője, illetve a sakkszövetség támogatásával egyre több versenyen vesz részt, és úgy tűnik, ez a játék lehet a nagy kiugrás számára, hogy végre változtatni tudjon nemcsak a saját, hanem a családja életén is. Az ő esetében a sakk nem holmi úri passzió, hanem játék életre-halálra.

FOGGAL-KÖRÖMMEL

Phiona példája azért felemelő történet, mert arról mesél, hogy ahol akarat van, ott út is van. A helyzete kezdetben valóban kilátástalan, hiszen kisebb gondjuk is nagyobb, mint az, hogy tud-e olvasni, vagy hogy sakklépéseket pörgessen a fejében. Abban a közegben, amiben ő növekszik, sokkal valósabb, húsbavágóbb problémákat kell megoldaniuk, ezért aztán édesanyja eleinte nem tudja hová tenni lánya legújabb szenvedélyét. Az intelligencia és az akadémiai környezet, az írás-olvasás, de legfőképpen a sakkozás haszontalannak tűnik a nyomornegyed dzsungelében. Lehetetlen elképzelésnek tűnik, hogy néhány győzelem ebben a fura figurás játékban hogyan fog majd ételt-italt tenni az asztalra és tetőt a fejük fölé. Phionát azonban több oldalról is támogatják: a testvére, a barátai, de legfőképpen az edzője, aki élő példaként szolgál arra, hogyan lehet kitörni a szegénységből és a kilátástalanságból.

Különösen értékes élmény lehet kiskamaszokkal megnézni ezt a filmet, majd beszélgetni róla, hogy egy rövid időre kiköppenjenek a kényelmes komfortzónájukból, abból a biztonságos világból, ahol (szerencsére) tálcán kapnak sok mindent, amelyre a filmbeli gyerekeknek sajnos esélyük sincs.

PHIONA PÉLDÁJA AZÉRT FELEMELŐ TÖRTÉNET, MERT ARRÓL MESÉL, HOGY AHOL AKARAT VAN, OTT ÚT IS VAN.

A történet magával ragad, s felébreszti a hála, az empátia és a segítőkészség érzését bennünk felnőttekben is, amikor rájövünk, hogy a megannyi nehéz teher ellenére, amit nap mint nap cipelünk, mégiscsak számtalan dologért lehetünk hálásak, és megoszthatjuk ezeket a nehezebb sorban élőkkel.

NEM FENÉKIG TEJFEL

A filmben látjuk, hogy attól, hogy valaki sikeressé válik, még nem változik meg egy csapásra az élete, sőt, van egy olyan periódus, amikor fél lábbal már kint van a régi életéből, de még nem érkezett meg az újba. Nehéz a régi értékek szerint működni, amikor az újakat még nem alkottuk meg. Ebben a helyzetben könnyű elbizonytalanodni a saját képességeinket, helyünket illetően; a kétely, az önbizalomhiány megakadályozhatja, hogy reálisan lássuk kitűzött céljainkat, és képesek legyünk mozgósítani az az erőforrásainkat. A tehetséges gyerekekkel kapcsolatos kutatások szerint a tehetséges kamaszok kevésbé pozitív életézésről számolnak be, mint társaik, hiszen sokkal több kihívással és feszülő ellentéttel kell megküzdeniük. Phiona esetében talán a legnagyobb kihívás a kultúrája, a családjá és a céljai közti különbség, ám edzője és végső soron édesanyja is kitartott mellette, biztos támaszai voltak azokban az időkben, amikor elbizonytalanodott.

„A tehetség mindenképp utat tör magának” – hangzik a mondás, azonban számos bizonyító erejű anekdota ellenére sem tudhatjuk, hogy valójában hány kivételes tehetség kallódott el anélkül, hogy egyáltalán megcsillant volna. Phiona tehetségét a támogatás, az elismerés és a misszionárius mentorálása emelte ki. A tehetség felismerése, a fejlesztés, a bátorítás, a törődés, a motiváció és az érdeklődés életben tartása, a tanult tehetetlenségérzés legyűrése – mindezek rendkívül fontosak. Phiona edzője bámulatos érzékenységgel keretezi át a gyermekek

számára, hogy hátrányos helyzetük valójában miért jelent előnyt a számukra. Ezzel a példázattal bátorítja őket: „Tegnap a buszfelé menet láttam egy girhes kutyát. Nagyon éhes volt. Kiszúrt egy macskát, kergetni kezdte a sikátoron át, egy pocsolyán át, egy házon át. A macska még egy tűzön is átugrott, és eltűnt. A kutya összerokadt, kifáradt. Azt mondtam: Kutyus, hát mi történt? Éhes voltál, a vacsorád meg elszaladt. A kutya így felelt: A gond itt volt nálam. Én csak a kajáért futottam, de a macska az életéért futott. Tudjátok, ezek a gyerekek, akiknek van szép ruhájuk, kényelmes ágyuk, olyanok, mint a kutya: minden nagyon könnyen megy nekik. De ti szuper macskák vagytok, amiért futtok, az az életetek...”

Ösztönösen érzi, amiről a tehetség kutatói beszélnek: a tehetség nem csupán veleszületett ajándék, hanem nekünk is hozzá kell tennünk a magunk részét. Zsenialitása abban rejlik, hogy a hátrányos helyzetet előnynek címkézi, és ezt a gyermekekkel is elhiteti.

A LEHETŐSÉG KIAKNÁZÁSA

Csíksszentmihályi Mihály és munkatársai a „Tehetséges gyerekek” című könyvükben amellelt foglalnak állást, hogy a tehetség egy ígéret, amely egy fejlődési folyamat során bontakozik ki. Ha a gyermek energiát és munkát fektet bele, lehetőséget kap a képességei kibontakoztatására, és megkapja azt a (társadalmi) támogatást, amelyre szüksége van.

Számunkra a film egyik központi üzenete, hogy az oktatás, a tanulás egy olyan kitörési pont lehet a nehéz helyzetben élők számára, amelybe igenis megéri befektetni. Nehéz a kiválóságokat felismerni, ha nincsenek erre kidolgozott módszerek. A nyomornegyedben a sakk egy kézzelfogható eszközvé válik, a szabályai egyértelműek, így könnyű alkalmazni. Mindazonáltal fájó belegondolni, hogy hány és hány olyan tehetség vesztet el, akinek esélye sincs megmutatni, mit tud, hiszen írás-olvasás hiányában

nem csillogtathatja meg szépirodalmi vénáját, képzőművészeti alapozás nélkül a festőművészetét, vagy zenei oktatás híján azt, hogy milyen tehetséges zenész válna belőle. Az oktatáson és az elkötelezett tanárokon kívül természetesen az érzelmileg támogató családnak is nagy szerepe lehet a tehetség kibontakoztatásában. Mindez azonban mit sem ér, ha a gyermek részéről nem kíséri érdeklődés, motiváció és fegyelem.

Az, hogy ennek a belső erőnek, a kudarcok ellenére való továbbmenetelnek a titka miben rejlik, igen nagy kérdése a tehetséggondozásnak. Az egyik kulcs talán az, hogy a gyermek élvezze, amit csinál és a kihívás összhangban legyen a képességeivel. A nyomornegyed gyermekei számára a sakk egy lehetőség, hogy „tervezzenek, gondolkodjanak, és biztos mezőt találjanak”. Megtapasztalják, amit az egyik sakkozó kislány így fogalmaz meg „...ez az átalakítás, de szerintem királynőszítés: végigviszed a kismembert a táblán, mezőről mezőre, és amikor eléri a hátsó sort, akkor lesz belőle királynő. A sakkban az a jó, hogy a kicsiből lehet egy nagy”, így igazán örömteli tevékenységnek érzik az ezzel való foglalkozást, a gyakorlást. Ez szimbolikusan magába foglalja a külső ösztönzők (kitörni a nyomorból) és a belső motivációk (élvezetes játék, amely eltávolít a való lélettől) összekapcsolódását is, amely feltétlenül szükséges az érdeklődés fenntartásához, a fegyelmezett koncentráció és munka megvalósulásához. Nem elhanyagolható szempont a sakkozó gyermekekből épülő közösség megtartó ereje sem, főként, ha hátrányos helyzetben élő tehetségek gondozásáról van szó.

Ne felejtjük el, minden gyermek egy új életkezdemény, minden emberben pislákol valamilyen tűz. Lehet, hogy hatalmas, ami messze világít, de az is lehet, hogy csupán picinyke rebbenő gyertyaláng. Azt kell felfedeznünk, hogyan lehet táplálni, kihozni belőlük a legtöbbet, hogy mindenki megtalálhassa azt, amivel nem csak a saját életébe visz fényt. ♦

ÉLMÉNY LEHET KISKAMASZOKKAL MEGNÉZNI
EZT A FILMET, MAJD BESZÉLGETNI RÓLA,
HOGY EGY RÖVID IDŐRE KIZÖKKENJENEK
A KÉNYELMES KOMFORTZÓNÁJUKBÓL.

OLVASSA A KÉPMÁS DIGITÁLIS VÁLTOZATÁT!

Nem kell tárolni, virtuális könyvespolcán bármikor elérí

Ajándékba
is vásárolható

Kiadványát
több eszközön
is elérheti

Pár kattintással
azonnal olvasható,
előfizethető

WWW.DIGITALSTAND.HU/KÉPMÁS